

Kaynak ülkeden hedef ülkeye dönüşen Türkiye ve hedef ülke olmanın getirdiği dezavantajlar

Türkiye: transforming from a source country to a target country and the disadvantages of being a target country

Mehmet KURT ^{1*}, Volkan TATAR ²

¹ Uluslararası İlişkiler, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

mkurt021@hotmail.com

² Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

volkantatar@arel.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 20.08.2023

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/Uluslararası İlişkiler

Kabul Tarihi/Accepted: 09.11.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

Göç kavramı, belirli bir coğrafya ya da ülke üzerine değerlendirilmeye başlandığında ilk dikkat çeken husus, bölge veya ülkenin göç alan (mı) yahut göç veren (mi) olma durumudur. Ülkenin; hedef ya da kaynak ülke olması, göç çalışmalarının birincil adımını oluşturmaktadır. Bazı durumlarda ise ülke/bölge, hem göç alan hem de göç veren nitelik gösterebilmektedir. Ülkenin; transit göç rotası dâhilinde olması, gelişmiş veya az gelişmiş ülkelerin arasında bulunması ve ülkeye giriş-çıkışların kolaylıkla yapılabilmesi bu durumu beraberinde getirmektedir. Türkiye tarihi boyunca, hem göç alan hem de göç veren bir ülke olmuştur. Dönemsel olarak birinin diğerine baskın olduğu zaman aralıkları olsa da göç alma ve verme durumu, Türkiye için genellikle dengeli bir seyir izlemiştir. 1960'lar ise bu dengenin ilk defa bir taraf lehine bozulduğu yıllardır. 1960'lardan günümüze bakıldığında ise, 1960-1980 arası genellikle göç verme eğiliminin baskın olduğu, 1980'lere gelindiğinde ise Türkiye'nin yoğun olarak hedef ülke olduğu ve göç aldığı görülmektedir. 1980'lerden günümüze kadar olan süreçte de Türkiye'nin hedef ülke olma durumu kaynak ülke olma durumundan daha baskın olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmada, kuruluşundan günümüze Türkiye'nin, göç alan ve veren ülke olma durumunda yaşanan değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye hangi yıllar arasında kaynak ülke ya da hedef ülke olmuştur ve Türkiye'nin aldığı göçler sorun yaratmış mıdır, yaratmışsa bu sorunlar ve çözümleri nelerdir? Sorularına cevap aranması düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, göç, hedef ülke, kaynak ülke.

Abstract

When the concept of migration begins to be evaluated on a particular geography or country, the first thing that draws attention is whether the region or country is a country or region that receives or sends immigrants. Whether the region or country is a target or source country constitutes the primary step of migration studies. In some cases, a country or region can be both a recipient and a sender of immigrants. This is due to the fact that the country is within the transit migration route, is located between developed and underdeveloped countries, or can easily enter and exit the country. Throughout its history, Turkey has been a country that both receives and sends immigrants. Although there are periodic periods when one dominates the other, the situation of immigration and emigration has generally remained balanced for Turkey. The

¹ Bu makale Mehmet Kurt'un "Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'nin Demografik Yapısına Etkisi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Mehmet KURT

¹ orcid.org/0009-0007-5196-5960; ² orcid.org/0000-0001-9180-3172

DOI: <https://doi.org/10.56723/dyad.1346683>

1960s were the years when this balance was seen to be disrupted in favor of one side for the first time. Looking from the 1960s to the present day, it can be seen that between 1960 and 1980, the tendency to emigrate was dominant, and in the 1980s, Turkey was a target country and received immigration intensively. It is noteworthy that in the period from the 1980s to the present, Turkey's status as a target country was more dominant than its status as a source country. In this study, Turkey's status as a country that receives and sends immigration from 1923 to the present will be examined in terms of the changes experienced. However, answers to the following questions will be sought; From a historical perspective, in which periods has Turkey's immigration and emigration situation been dominant? What needs to be done to prevent the problems caused by the migrations Turkey receives from creating new problems in the future?

Keywords: Türkiye, migration, destination country, source country.

1. Giriş

Kişiler, bireysel olarak isteğine binaen g edebileceği gibi ülkelerarası savaş durumu yahut olağanüstü afetler (deprem, sel vb.), ekonomik zorluklar gibi durumlarda da zorunlu olarak, kitlesel halde g edebilmektedirler. Birey, kendisi kişisel kararı ile g etmek istediğinde bu durum, genellikle, toplumun tamamını kapsamayan ve bireyi doğrudan ilgilendiren sosyolojik, ekonomik ya da psikolojik bir sebeple gerçekleşmektedir. Bu durumda birey, g kararının sorumlusu olup etkilendiği etmenlere göre karar vererek, eylemi gönüllü bir şekilde gerçekleştirmektedir. Buna mukabil zorunlu g durumları, genellikle kitlesel olarak gerçekleşmektedir. Bu durumda kişi(ler), g kararı üzerinde doğrudan bir karar mekanizmasına sahip olmamaktadır.

Gn kitlesel olarak gerçekleşmesi, genellikle zorunluluktan gerçekleşse de bazı durumlarda devletlerin belirlediği farklı politikalar neticesinde gönüllü olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; bazı ülkeler, istihdamdaki işgücü eksikliğini dış glerle (kaynak ülkeden/ülkelerden) giderme yoluna gidebilmektedir. [1],[2],[3],[4]. Bu durumda ülkeler, gönüllü olarak hedef ülke olabilmekte yoğun olarak kitlesel gn gerçekleştiği ülkeler ise kaynak ülke olabilmektedir. Bu türden g, istihdam sorununa bir are olsa da gerek bazı kaynak ülkeler gerekse hedef ülkeler için takibi ve kontrolü gereken bir durum olarak ciddi külfetler doğurabilmektedir.

G alan (hedef ülke) ve güç veren (kaynak ülke) lke kavramlarını, Türkiye özelinde değerlendirmek gerekirse, Türkiye'nin durumunun dönemsel olarak değişiklik gösterdiği söylenebilir. Türkiye, tamamen kaynak ya da hedef ülke olmayıp, dengeli bir güç grafiği izlemekle birlikte 1960'lı yıllar dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Türkiye'nin, hedef ve kaynak ülke olma durumu, 1960'lı yıllardan sonra da dengeli devam etse de, hedef ve kaynak ülke olma durumlarının birinin baskın olduğu dönemler ortaya çıkmaktadır. 1960'lı yıllarda Avrupa lkelerinde işgücü eksikliğinin ortaya çıkması ile birlikte, bu ihtiyaç önemli ölçüde Türkiye'den karşılanmıştır. Türkiye 1980'li yıllara kadar, başta Almanya olmak üzere, birçok Avrupa lkesi için kaynak ülke olmuştur [5]. 1980'li yıllarda Avrupa'nın işgücü talebinin azalması yanında, Türkiye'nin evre coğrafyalarında ortaya çıkan sorunlardan dolayı Türkiye kaynak ülke durumundan, hedef ülke durumuna evirilmiştir. Türkiye'nin evre coğrafyasındaki ülkelere oranla daha istikrarlı, gelişmiş ve demokratik bir ülkeden. Bu yapısı sebebiyle, Balkanlarda yaşanan atışmalardan, Körfez Savaşı ve sonrasındaki komşu ülkelerden yaşanan gelişmelere, Kafkasya'da yaşanan atışmalardan, Arap Baharı ile Suriye'de gelişen olaylara Türkiye kaynak ülke durumundan hedef ülke durumuna geçiş yapmıştır.

Türkiye hedef ya da kaynak ülke de olsa, güç ile ilgili sorunlar yaşamamak adına ülke içerisinde kontrol mekanizmaları oluşturulması gerektiğinden, g ile ilgili mekanizmalar önem kazanmıştır. Bu durumda kaynak ülke olarak Türkiye'nin dışarı işçi göçü verirken kendi iş piyasasını tehlikeye düşürmemesi, g alırken de gn yarattığı sorunları asgariye indirebilmesi için mekanizmalar geliştirmesi zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çalışmanın ilk kısmında, Türkiye'nin geçmişten günümüze g ile ilgili mevzuatları ve uluslararası sözleşmeye koyduğu ve kaldırdığı çekinceler detaylı olarak incelenecektir. Sonraki bölümde, Türkiye'nin yaşadığı g dönemleri uluslararası g dönemleri ile karşılaştırılarak uluslararası ve yerel g hareketlerinin birbirlerini etkileyip etkilemediğinin üzerinde durulacaktır. Çalışmanın son kısmında ise, Türkiye'nin g alan ülke konumuna geçmesinin yarattığı sorunlar ve bu sorunlara karşı zm çabaları ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmada araştırma metodu olarak vaka analizi kullanılacak olup, Türkiye'nin yaşadığı g dönemlerinden kaynak ya da hedef ülke olma durumu incelenecektir. Bununla birlikte, özellikle 1980 sonrası Türkiye'nin aldığı glerin yarattığı sorunlar da analiz edilecektir. Vaka analizini araştırma metodu olarak seçilmesinin temel sebebi, spesifik bir konuya derinlikli analiz şansı tanınmasıdır. Buna ek olarak göçmenlerin davranış tarzları ile g kapsamında bir bağlantı da en iyi şekilde vaka analizi metoduyla kurulabileceğinden bu yöntem tercih edilmiştir.

2. Türkiye'nin g politikasına ilişkin mevzuatlar

Türkiye'nin G Politikası, mülteci ve sığınmacılara dair ilk olarak ve genel belirleyici düzenleme, 1934'te çıkartılan İşkn Kanunu olmuştur [6]. Türkiye'ye yapılacak sığınmacı ve g hareketlerine bağlı ülke içindeki iskn ile ilgili olan bu kanun, o dönem ulus devlet yaratma sürecindeki milliyetçi düşünceyle yapılmış bir kanun olarak görülebilir. Söz konusu kanun ile Türkiye, göçmenlerin; "Türk soyu ve kültüründen gelen kişiler (Soydaşlık)" olduğu şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Fasıl-1; Mad.: 3). 1991'de Irak'tan gelen yaklaşık 500.000 civarında göçmenin, Türkiye'ye giriş ve

bireysel sığınma taleplerinin artması üzerine, 1994'te, İltica ve Sığınma Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur [7]. Bahse konu yönetmeliğin 3. Maddesinde yer alan mültecinin tanımında, "Avrupa Coğrafyasına" yönelik vurgu varken; sığınmacı bağlamında ise herhangi bir coğrafi kıstasa yer verilmemektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci; "Dini, ırkı, milliyeti, belirli bir toplumsal sınıfa üyeliği yahut siyasi düşüncelerinden kaynaklı olarak zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğundan dolayı, vatandaşı olduğu ülkenin dışında olan ve bu ülke korumasından faydalanamayan ya da bahse konu korkusu sebebiyle, faydalanmak istemeyen veyahut vatani yoksa (Haymatlos) ve bu tür gelişmeler sonucunda daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında olan, oraya dönemeyen veyahut mezkûr korkusu sebebiyle dönmekten imtina eden her kişi" (Böl.: 1 Mad.: 1) biçiminde tanımlanmıştır [8]. Cenevre Sözleşmesi'ni kabul eden devletler, bu tanımlama doğrultusunda, sözleşmedeki kriterleri de kabullenmiştir. Türkiye'nin mülteci hukuku da 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmakla birlikte, uluslararası hukuk tanımlamalarından ayrı olarak "sığınmacı" ve "mülteci" kavramları coğrafya ve zaman çekinceleri doğrultusunda tanımlanmıştır. Bundan ötürü coğrafi kısıtlama olarak Türkiye, yalnızca Avrupa Konseyi üye ülkelerinin yurttaşlarına "mülteci" statüsünü vermektedir. Türkiye bu kısıtlamalardan zaman kısıtlamasını 1967 "New York Protokolü" ile birlikte kaldırmasına rağmen coğrafi çekinceyi kaldırmamıştır [9]. Bundan dolayı, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği 5. maddesindeki mülteci tanımlaması, Avrupa'dan gelenlerle kısıtlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye Avrupa Konseyi üyeliği bulunmayan devletlerden gelen şahışlar mülteci kabul görmemektedir [10]. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği ile Avrupa haricindeki ülkelerden gelen sığınmacıların, hukuki açıdan "makul bir süre Türkiye'de kalma" müsaadesine, yani "üçüncü bir devletin kişiyi mülteci kabul etmesine kadarki sürede Türkiye'de ikamet etmesine" müsaade edilerek "geçici koruma" sağlanabilmektedir [10]. Avrupa haricindeki ülkelerden gelen şahışların kalıcı bir biçimde, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri görevi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) isimli kuruluşça yürütülmektedir (11). Bu yönetmeliğin gereği olarak, sığınmacı yahut mülteci kriterlerine uygun şahışların yurda girişlerini müteakip, 10 günü aşmadan ilgili mercilere gerekli başvuruda bulunma şartı, çatışmalardan kaçan şahışların sığındıkları ülkenin kanunlarını bilmeleri zorunluluğu ileri sürülmektedir [7]. Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecine uygun olarak 2006'da revize edilen İşkân Kanunu'nda da 1934'teki kanunda bulunan göçmen tanımının kullanılması sürdürülmüştür [12]. Bu bağlamda, Türk soylu mülteci ve sığınmacılara ilişkin çeşitli yasal düzenlemeler yapıldığında, Türk soylu olmayan ve Avrupa haricindeki ülkelerden gelen şahışlar, insan hakları konusunda ihlallere maruz kalmış ve bu nedenle Türkiye'ye kaçarak gelmek zorunda kalan bireyler olmuştur. Uluslararası insan hakları kuruluşları ve BMMYK'nın hazırladığı raporlarda Türkiye'ye her sene Avrupa Konseyi üyeliği bulunmayan çok sayıda farklı ülkeden birçoğ mültecilik başvurusu olduğuna yer verilmiştir [12]. Sığınmacıların çoğu, Avrupa haricindeki ülkelerden olmaları nedeniyle, Türkiye'den mülteci statüsünü alamamaktadırlar. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu ve 1967 protokolünde [13] de değiştirmedeği coğrafi çekince sebebiyle, Türkiye'ye gelerek sığınma talebinde bulunan Suriyeliler, "geçici koruma" kapsamındaki sığınmacı olarak kayıt altına alınmıştır (13). Suriyelilerin mülteci statüsü kazanabilmeleri için coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması gerekmektedir [12].

Türkiye, Avrupa Birliği (AB) üyelik müzakere sürecinde, mülteci ve göç politikalarını geliştirerek ilerletmiştir. Bu kapsamda Suriye'den gelen göçle beraber Nisan 2012'deki Başbakanlık genelgesiyle, sığınmacıların "geçici koruma" kapsamında buldukları ifadesi yer almıştır [14]. Bu yasal statü gereği bahse konu şahışların, sınırlardan giriş-çıkışlarına izin verilmekle birlikte, tüm insani ihtiyaçlarının karşılanmasına ve güvenliklerinin sağlanmasına çalışılmaktadır. Haklara ilişkin bir bilginin bulunmadığı bu tanımlamada "geçici korumanın" içeriğinin yanı sıra, çerçevesi de belirgin değildir. "Geçici Koruma" olgusu, 4 Nisan 2013'te kabul edilen ve Nisan 2014 ayında yürürlüğe konulan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" nun (YUKK) 91. maddesine göre; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel bir şekilde Türkiye sınırlarına gelen veya Türkiye sınırlarını geçen yabancı şahışlara geçici koruma sağlanabilir" şeklinde düzenlenmiştir [15]. Geçici Koruma'nın yasal temeli bu maddeyle oluşturulmuştur. Düzenleme ve uygulamanın daha ayrıntılı olması açısından bu yasanın 91. maddesi doğrultusunda, 22 Ekim 2014'te Geçici Korumaya dair bir yönetmelik yayımlanmış olup daha önce yapılan geçici koruma yönetmeliği de geliştirilmiştir [15]. Yönetmeliğin 22. maddesi, geçici koruma kapsamında bulunan yabancılara, Türkiye'de sosyal ve yasal işlerini yürütebilmeleri amacıyla, geçici koruma kimlik belgesinin verilmesini öngörmüştür [15]. Bu kimliğe sahip şahışlara; sağlık, eğitim ve iş piyasasına erişim gibi temel insani haklarla sosyal yardımların sağlanabileceği yönetmelikte yer almıştır. Bundan hareketle kamp dışında yaşayan göçmenlere de barınma hakkı sağlanamamaktadır. Barınma amaçlı kalacakları konutları ise, kendi imkânlarıyla bulmak durumunda kalan göçmenler, maddi imkânlarının yetersizliğinden kaynaklı olarak, uygun olmayan ve yetersiz şartlarda yaşamak zorunda kalmaya devam etmektedirler. Eylül 2014'te yayımlanan ve yabancıların eğitim haklarına dair Milli Eğitim Bakanlığı genelgesinde, geçici koruma kapsamındaki şahışların devlet okullarında eğitim görme hakları mevcuttur. [16]. Son istatistiklere göre, okul çağına gelen Suriyeli çocukların %62'si devlet okullarında öğrenimlerini sürdürmektedir ve devlet okullarına kayıt olabilmek için geçici koruma kimlik belgesine, yabancı tanıtma belgesine veya ikamet iznine sahip olmalıdırlar [17]. Dolayısıyla bu durum, kayıtsız olan göçmenlerin eğitim hakkından istifadesini engellemekte ve kayıt dışlıktan da caydırıcı bir etki yaratmaktadır. Üniversite eğitimlerine Türkiye'de devam etmek isteyen mülteciler ise üniversitelerce düzenlenen yönetmeliğe göre, sağlık hizmetlerinden faydalanabilmekle birlikte; ortez, protez, organ nakli, hemodiyaliz veyahut uzun süreli tedaviler de gerektiren kronik hastalıklara dair tedavilerde tedavi ücretlerini kendilerinin karşılması beklenmektedir.

Türkiye'deki sığınmacılar ile mültecilerin çalışma izinleri ise 4817 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" ile belirlenmiştir [18]. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca, Kasım 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 12. maddesinde yer alan geçici koruma kimlik belgesine sahip olan şahısların yani kayıtlı olanların, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek olan iş kollarında, coğrafi bölgelerde veya sektörlerde çalışma izni alabilmek amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilmektedirler [19]. Bakanlar Kurulu tarafından Ocak 2016'da yapılan toplantıda, Suriyelilere çalışma izninin verilmesi konusunda düzenlemenin hazırlanması kararı alınmış ve bu yöndeki düzenleme Şubat 2016'da yürürlüğe girmiştir [12]. Bu düzenlemeyle geçici koruma kapsamındaki şahıslar geçici kimlik belgesinin düzenlenmesi tarihinin üzerinden en az altı ay geçmesini müteakip, ikamet ettikleri vilayetlerde olmak şartıyla çalışma iznine başvurabilmektedirler. Çalışma izni başvurularının, geçici koruma altına alınan Suriyeli şahsı çalıştıracak işveren tarafından yapılması gerekmektedir. Çalışma izniyle ilgili bir diğer şart da çalıştıkları işyerinde yabancı çalışanların, toplam işçi sayısının %10'unu geçmemesidir [20].

3. Tarihsel açıdan yıllara göre Türkiye özneli uluslararası göçler

3.1. Uluslararası göçün dönemleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin hedef ve kaynak ülke olma durumunu değerlendirmeden önce, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alandaki göç hareketlerine nasıl tepki verdiği, dünyadaki göç hareketlerine karşı tutumunun anlaşılması, hedef ve kaynak ülke olma durumunu değerlendirmek açısından oldukça önemlidir. Fakat bundan önce küresel göçün evrelerinden bahsetmek gerekmektedir. Küresel göçün ilk dönemi, 1500 ile 1800 yılları arasında sömürgecilik faaliyetleri ile ana karalara getirilen ya da ana karadan sömürgeye sürgün edilen insanların oluşturduğu göçtür. İkinci dönem 19. yüzyılın başında sanayileşmenin hız kazanması ile birlikte başlamıştır. Bu dönemde göç hareketine maruz kalan ülkeler, genelde sanayileşmiş ve işgücü ihtiyacı artan Batılı devletler olmuştur. Sanayi Devrimlerinin gerçekleşmesinden 1929 Büyük Buhran'a kadar olan dönem ise üçüncü dönem olarak adlandırılmaktadır [2]. Sanayileşmenin, sömürge arayışı ve sömürge paylaşımı nedeniyle, ülkelerarası çatışmalara varan gerginliklerin yanı sıra, 1. Dünya Savaşı'nın da yaşandığı bu dönem, Dünyanın yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur. Buradan hareketle, küresel gelişmelerden kaynaklı ilk kitlesel göçlerin de bu dönemde yaşandığı söylenebilecektir. Dördüncü dönem ise küreselleşme kavramının yavaş yavaş literatüre girmesi ve küresel göç olgusunun yaygınlaştığı, 1960'ların ortasında gerçekleşmiştir [2]. 2. Dünya Savaşı'nın etkilerinin görüldüğü bu dönemde kutuplaşmalar ve Soğuk Savaş süreci yaşanmıştır. Bununla birlikte hızlı sanayileşme, özellikle Avrupa'da işgücü eksikliği yaratmış, bunun ikamesi amacıyla da Avrupalı ülkelerin işgücü için "kaynak ülke" arayışları bu dönemde gelişmiştir.

3.2. 1923-1950 arası gelişmeler

"Cumhuriyet Dönemi" olarak da belirtilen bu dönem, ulus ve devlet inşasının da temellerinin atılmasını sağlamıştır. Bu dönem içerisinde özellikle mübadele göçleri yaşanmış olup iki kategori önemli hale gelmiştir. İlk kategori; Müslüman olmayanların yurt dışına göçü olurken, ikinci önemli kategori ise önceki dönemlerde Osmanlı topraklarında kalan Müslüman ve Türk nüfusunun Türkiye'ye göç etmesidir [21]. Özellikle Balkan devletleri Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan Türkiye'ye yoğun göç hareketliliği yaşanmıştır. Bundan dolayı yaşanan hareketlilik, beraberinde ülkenin nüfus yapısındaki homojenlik değişikliğini de beraberinde getirmiştir [22].

30 Ocak 1923'te, Türk ve Yunan halklarının mübadelesine dair hazırlanan ve Türk-Yunan Mübadele Sözleşmesi olarak bilinen protokol/sözleşme [23] imzalanmıştır. Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine baktığımızda ise, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Kuzey Irak, Almanya ve daha birçok ülkeden, gerek savaş gerekse iç karışıklık nedeniyle, güvenlik endişeleri göçler yaşanmıştır. Körfez Savaşı, Kosova, 1999 yılında meydana gelen iç karışıklıklar göç nedenleri olarak örnek verilebilir [21]. Türkiye'ye son olarak, Suriye'de Arap Baharı'nın sızması sebebiyle çıkan karışıklıklar neticesinde, 3,5 milyon civarında Suriyelinin geldiği belirtilmiştir. Tüm bu yaşanan göçler, birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de 2510 sayılı İskân Kanunu'nun çıkarılmasıyla, yeni düzenlemelerin yasal zemine oturtulması sağlanmıştır [1]. Özellikle göçmenlerde bu Kanun'la aranan temel özellik; Türk kültüründen olmasıdır. Bunun yanında, Türkiye sınırları içinde yaşayan göçmenleri Türkleştirme politikası yolundaki çalışmalar da yürütülmüştür [22]. Aynı zamanda Türkiye, hem sosyal hem de ekonomik alanlarda kalkınma sağlamak amacıyla dış ülkelere karşı sorunlarla başa çıkmak için bu göçlerden faydalanıp, nüfus artırıcı politikalar izlemiştir.

3.3. 1950-1980 arası gelişmeler

Türk ve Müslüman nüfusunun türdeşliği biçiminde ortaya çıkan bu göç, özellikle kırsal ve kent göçleri ile yaygınlaşma göstermiş ve kentleşme oranlarında ciddi artışlar meydana getirmiştir. Bu dönem içerisinde Türk vatandaşlarının büyük kısmının, yer değiştirme hareketlerinden dolayı kırsal nüfusun azalma yaşadığı dönem olarak da bilinmektedir [2].

Bu dönem aynı zamanda Bulgaristan'da Komünist Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Bulgaristan'da yaşayan Türkler üzerinde ciddi baskılar uygulanmaya başlanmıştır [24]. Buna ek olarak Türklerin sahip olduğu eğitim ve ekonomik haklar da ellerinden alınarak Türkler asimile edilmek istenmiştir. Buna karşılık ise Türkler, Bulgaristan'dan göç etmek istemişlerdir. Bulgaristan hükümetinin göçe ilk başlarda sıcak bakmaması ile birlikte asimilasyon politikaları devreye girmiştir. Türklerin gösterdiği milli duruş üzerine ise Bulgaristan hükümeti göçü bir seçenek olarak kullanmak istemiştir. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte de Bulgaristan hükümetinin baskılarından dolayı

zorunlu olarak göç etmek isteyen Türkler, mesleklerine ve kültürlerine göre planlı bir şekilde yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelen Türkler başta tarım sektörü olmak üzere Türk ekonomisine katkı sağlamışlardır [25].

Ayrıca 1970'li yıllardan sonraki dönemde ise, farklılıklar yaşanmış, kır nüfusu yerini kent nüfusuna bırakmıştır. Bu yüzden bu dönemde kentlere doğru hareketlilik oldukça yoğunluk göstermiş, aynı zamanda iş gücü ihtiyacı olan ülkeler Türkiye'den işçi gücü ithalatında bulunmuştur. Özellikle Almanya'nın gelişen sanayisi ile birlikte işçi talebi hız kazanmış ve Türkiye'den iş gücü açığını karşılamak için yoğun bir ithalat gerçekleşmiştir [22].

Türkiye, 1960'lı yıllarda pazar merkezlerinden biri haline gelmiş ve dünya tarihinde yaşanan ilk hareketliliklerden birine konu olmuştur. Ayrıca Müslüman olmayanların da Türkiye'den göç etmesi, bu dönem içerisinde en önemli olaylar olarak gündem olmuştur [26]. Çalışma veya eğitim amaçlı yurt dışına göç hareketliliğinin gerçekleşmesi ile bu dönem içerisinde Türkiye, kitlesel göç veren devlet konumuna gelmiştir [27]. Avrupa ülkelerinin iş gücü gereksinimini diğer ülkelerde talep etmesiyle iç göç olayından dış göç olgusuna geçen Türkiye, oldukça ciddi nüfus kaybına uğramıştır [28]. Fakat dönem içerisinde hem göç alıp hem göç veren Türkiye'ye en büyük göç Bulgaristan tarafından gerçekleşmiştir [29]. Türkiye, 1950'de yürürlüğe giren Pasaport Kanunu sayesinde uluslararası göç konusunda çeşitli düzenlemelere başvurmuş ve aynı zamanda mültecilere yönelik Cenevre Sözleşmesi'ni yürürlüğe koymuştur. Nüfusu arttırıcı politika izleyen Türkiye, 1980 yılına kadar nüfus arttırmaya yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür [22].

3.4. 1980 sonrası ve günümüz göç tarihine ilişkin gelişmeler

Göç hareketliliğine küreselleşme de eklenince, dünya çapında göç krizleri hızla yayılmıştır. Yaşanan bu göç krizinden her ülkenin etkilendiği gibi Türkiye de etkilenmiştir. Küreselleşmenin de etkisiyle birlikte Türkiye'nin içinde bulunduğu göç stratejisinde değişiklikler olmuş ve Türkiye özellikle dışarıdan göç hareketliliği dalgası ile karşılaşmıştır. İran ve Afganistan'dan gelen göçlerle başlayan söz konusu dönem, Saddam Rejimi'nin Irak'ın kuzeyine yönelik yaptığı ve Enfal olarak adlandırılan, 1988'deki Halepçe katliamı ve Körfez Savaşı ekseninde, 1988'den 1990'lı yıllara kadar Türkiye Irak'tan göç almıştır. Son olarak da Arap Baharı'nın etkisiyle, Suriye iç çatışması, 2011'den itibaren Türkiye'yi en fazla Suriyeli göçmeni misafir eden ülke konumuna getirmiştir. Türkiye, Arap Baharı'nın etkisiyle DEAS'ın Irak'ın bir bölümünde de fiili olarak toprak hâkimiyeti sağlaması üzerine, Irak'tan da kitlesel göç almıştır [30].

Suriye'den gelen göçü diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri ise diğer göçlerin etkisinin kalmaması, Suriye göçünün ise güncelliğini koruması hatta ülke siyaseti ve iç politikalarına yönelik gelişmelerde başat konular arasında yer almasıdır [29].

Yabancıların göç hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde, Türkiye en çok göç alan ülke olmuştur. Modern dünyada ise küreselleşmenin etkisiyle meydana gelen göç hareketliliğinde Türkiye göç veren devlet konumundan çıkarak, göç alan devlet durumuna gelmiştir. Böylece bu dönemde Türkiye, yabancıların da göç edebildikleri bir ülke olmuş ve ülkenin göç alan devlet statüsüne gelerek güçlendiği bir dönem oluşmuştur. Özellikle Suriyelilerin de Türkiye'ye göç etmesi neticesinde Türkiye'nin göç alan ülke olma durumu kesinlik kazanmıştır.

Ülkemizdeki Suriyelilerin bir bölümü için AFAD koordinesinde toplam 10 vilayette 23 barınma merkezi kurulmuştur. Bu merkezlerde; okul, sağlık merkezleri, mesleki eğitim kursları, psikolojik destek birimleri ve sosyal tesisler yer almaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler ise belli bölgelerde yoğunlaşmakla birlikte Türkiye'nin dört bir yanına (Tablo 1) yayılmışlardır [31].

Tablo 1. İllere göre Suriyeli sayısı [32].

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI	İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI
1	ADANA	289.418	2.274.106	2.518.519	0,53%	42	KAHRAMANMARAŞ	90.478	1.177.436	1.267.914	7,14%
2	ADİYAMAN	21.569	635.169	656.738	0,28%	43	KARABÜK	1.424	252.058	259.482	0,56%
3	AFYONKARAHİSAR	10.986	747.555	758.541	1,45%	44	KARAMAN	840	260.838	261.678	0,32%
4	AĞRI	1.170	510.626	511.796	0,23%	45	KARS	160	274.829	274.989	0,06%
5	AKSARAY	3.565	433.055	436.620	0,82%	46	KASTAMONU	1.411	378.115	379.526	0,37%
6	AMASYA	1.304	338.267	339.571	0,38%	47	KAYSERİ	81.731	1.441.523	1.523.254	5,37%
7	ANKARA	91.096	5.782.285	5.873.381	1,55%	48	KIRIKALE	1.704	277.046	278.750	0,61%
8	ANTALYA	4.944	2.688.004	2.692.948	0,18%	49	KIRKLARELİ	934	369.347	370.281	0,25%
9	ARDAHAN	106	92.481	92.587	0,11%	50	KİRŞEHİR	1.635	244.519	246.154	0,66%
10	ARTVİN	62	169.403	169.465	0,04%	51	KİLİS	76.688	147.919	224.607	34,14%
11	AYDIN	8.479	1.148.241	1.156.720	0,73%	52	KOCAELİ	53.232	2.079.072	2.132.304	2,50%
12	BALIKESİR	4.403	1.257.390	1.261.993	0,35%	53	KONYA	120.100	2.296.347	2.416.447	4,97%
13	BARTIN	414	203.351	203.765	0,20%	54	KÜTAHYA	1.531	580.701	582.232	0,26%
14	BATMAN	12.226	634.491	646.717	1,89%	55	MALATYA	31.219	812.580	843.799	3,70%
15	BAYBURT	29	84.241	84.270	0,03%	56	MANİSA	12.923	1.468.279	1.481.202	0,87%
16	BİLECİK	687	228.673	229.360	0,30%	57	MARDİN	83.663	370.374	954.037	8,77%
17	BİNGÖL	1.211	282.556	283.767	0,43%	58	MERSİN	230.461	1.916.432	2.146.893	10,73%
18	BİTLİS	1.030	353.988	355.018	0,29%	59	MUĞLA	10.418	1.048.185	1.058.603	0,98%

Tablo 1. (devam).

19	BOLU	4.048	320.824	324.872	1,25%	60	MUŞ	1.572	399.202	400.774	0,39%
20	BURDUR	8.905	273.799	282.704	3,15%	61	NEVŞEHİR	12.963	310.011	322.974	4,01%
21	BURSA	170.625	3.194.720	3.365.345	5,07%	62	NİĞDE	6.584	365.419	372.003	1,77%
22	ÇANAKKALE	4.221	559.383	563.604	0,75%	63	ORDU	998	763.190	764.188	0,13%
23	ÇANKIRI	628	195.766	196.394	0,32%	64	OSMANIYE	37.962	559.405	597.367	6,35%
24	ÇORUM	3.074	524.130	527.204	0,58%	65	RİZE	1.282	344.016	345.298	0,37%
25	DENİZLİ	13.586	1.056.332	1.069.918	1,27%	66	SAKARYA	15.081	1.080.080	1.095.161	1,38%
26	DIYARBAKIR	21.805	1.804.880	1.826.685	1,19%	67	SAMSUN	9.104	1.368.488	1.377.592	0,66%
27	DÜZCE	1.413	405.131	406.544	0,35%	68	SİİRT	4.036	331.311	335.347	1,20%
28	EDİRNE	601	414.714	415.315	0,14%	69	SİNOP	179	220.799	220.978	0,08%
29	ELAZIĞ	12.061	591.497	603.558	2,00%	70	SİVAS	3.269	634.924	638.193	0,51%
30	ERZİNCAN	127	239.223	239.350	0,05%	71	ŞANLIURFA	305.972	2.170.110	2.476.082	12,36%
31	ERZURUM	938	749.754	750.692	0,12%	72	ŞIRNAK	2.143	557.605	559.748	0,38%
32	ESKİŞEHİR	6.803	906.617	913.420	0,74%	73	TEKİRDAĞ	12.193	1.142.451	1.154.644	1,06%
33	GAZİANTEP	426.844	2.154.051	2.580.895	16,54%	74	TOKAT	1.141	596.454	597.595	0,19%
34	GİRESUN	304	450.862	451.166	0,07%	75	TRABZON	3.319	818.023	821.342	0,40%
35	GÜMÜŞHANE	101	144.544	144.645	0,07%	76	TUNCELİ	39	84.366	84.405	0,05%
36	HAKKARİ	48	275.333	275.381	0,02%	77	UŞAK	3.001	375.454	378.455	0,79%
37	HATAY	288.207	1.686.043	1.974.250	14,60%	78	VAN	1.629	1.128.749	1.130.378	0,14%
38	İBİDIR	63	203.594	203.657	0,03%	79	YALOVA	3.517	286.333	299.850	1,17%
39	İSPARTA	7.527	445.325	452.852	1,66%	80	YOZGAT	5.151	418.442	423.593	1,22%
40	İSTANBUL	532.018	15.907.951	16.439.969	8,24%	81	ZONGULDAK	643	588.510	589.153	0,11%
41	İZMİR	129.709	4.462.056	4.591.765	2,82%						

*12.10.2023 tarihi itibarıyla

Türkiye'nin, küreselleşmeden kaynaklı etkilerle son dönemde uluslararası göçe en çok maruz kalan ülke olmasında, bilinen göçlerin yanı sıra, refah düzeyi daha yüksek olan Batı ve Avrupa ülkelerine geçmek isteyen Afganistan, Pakistan, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin vatandaşlarının Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmalarından kaynaklı göçler de azımsanmayacak düzeydedir [33]. Bu göç türünde her ne kadar geçiş ülkesi olarak kullanılması amaçlanmış olsa da, geçiş sağlayamayanların Türkiye'de kalması üzerine Türkiye'ye gerçekleşen bir göç durumu söz konusu olmaktadır. Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle ilk etapta Türkiye'yi transit gelme/geçme amacı taşıyan bu ülkelerdeki/bölgelerdeki yabancılar, Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak bu amaçla kullanmak istemelerine rağmen, mali olanaklarının kalmaması, insan kaçakçılarının türlü oyunları ile amaçlarına ulaşamamaları veya bekleme sürelerinde Türkiye'de kalmak yönünde fikir değiştirerek, kalmaya karar verdikleri görülmektedir [34]. Diğer yandan Türkiye Cumhuriyetlere tanınan yükseköğrenim kontenjanları çerçevesinde, Türkiye'ye sadece eğitim amaçlı gelen öğrencilerin de hayat koşullarını benimsemesi ve cazip iş olanakları neticesinde, geri dönmeyerek Türkiye'de kalmaları da farklı göçler olarak değerlendirilebilir.

Gerek Afganistan, Pakistan gerek Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerinden yoğun göç alan Türkiye, bu aşırı göçler neticesinde Türkiye'nin yaşadığı en büyük sorun, göçmenlerin Türk kültürüne ve toplum yapısına uyum sağlayamamaları olmuştur. 1980 sonrası Türkiye'ye göç eden kişilere adaptasyon amaçlı belirli kriterler konulmaması, toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla hem bu sorunlardan azade olmak, hem de göç eden kişilerin gittikleri bölgede yaşamlarını daha iyi sürdürebilmek için de topluma uyum sağlama çabaları gerekmektedir [3].

Göçmenler gittikleri bölgelerde farklı bir kültür, farklı bir dil ile karşılaşınca kültür şoku yaşamaktadırlar. Göçmenlerin başka ülkelere göç etmesinin altında yatan bazı nedenlerin yanı sıra kişinin kendi arzusuyla mı yoksa zorla zorunlu hallerden mi göç ettiği de ayrıca sorunların derecesini belirlemede öneme sahiptir. Diğer yandan, eğitim seviyesi ve göç edindiği devletin ekonomik ve siyasi durumu da kişide oldukça farklı ve zor etkiler yaratabilir [35].

Özellikle günümüzde yaşanan uyum sorunu, sosyal-kültürel uyum ve ekonomik olarak sıralanırken, göçmenlerin göç ettiği bölgelere sosyal-kültürel uyum içerisinde kültürünü ikinci plana atarak içinde bulunmuş olduğu konumun kültürünü yaşamaya başlaması da uyum sorunu oluşturmaktadır [5]. Aynı şekilde uyum sorunu ekonomik açıdan da değerlendirildiğinde, düzenli ve sabit bir gelir edebilmek için ve bunların olabilmesi için de iş bulmak adına önemli çabalarla boğuşmalarını gerektirmektedir. Kültür-uyum ve iletişim sorunlarını ortadan kaldırmak için öncelikle barınma, eğitim, sağlık, adil ücretlendirme ve kişilerin temel ihtiyaçlarının kamu hizmeti tarafından sağlıklı bir şekilde sağlanması ve göçmen haklarının güvence altına alınmasının yanı sıra iletişim olanaklarının geliştirilmesi için de gerekli çalışmalar yapılmalıdır [4].

4. Tartışma

Türkiye'nin tarihsel süreçteki göç hareketliliğine bakıldığında, göç veren "Kaynak Ülke (göç veren)" ve "Hedef Ülke (göç alan)" olarak iki ana döneme ayırabiliriz. Bunlardan ilki olan göç veren ülke oluşunun güncelde yurtçine ve ülke politikalarına nerdeyse bir etkisinin olmaması nedeniyle önemini yitirdiği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin göç alan ülke konumunda bulunması ve etkilerinin devam etmesi, hatta ülke politikalarının bile bu eksende gelişmesi göç alan ülke olgusunu daha da öne çıkartmaktadır. TÜİK 2023 raporuna göre, Türkiye'de bulunan göçmen sayısı Suriyeliler hariç olmak üzere, 2023 yılında, 466 bin 914 [36] ulaşmıştır. Sayının niceliğinden çok, Türk demografik yapısı ve ekonomisine etkileri daha önem arz etmektedir. Bu bağlamda göçlerin, Türk toplumsal yapısına ve dolayısıyla demografisine yönelik

etkisi neredeyse bulunmamaktadır. Ancak alınan göçlerin direkt etkisinden söz edebiliriz. Bu bağlamda, ülke politikalarının belirlenmesi, geliştirilmesi ve uygun programların geliştirilmesi konusunda göçmenler önemli bir faktör haline gelmiştir. Türkiye 1980'li yılların başından itibaren sürekli olarak göç almasına rağmen, bu alanda ciddi bir çalışma ya da tedbir paketi yürürlüğe koyma yoluna gidememiştir. Bu durum göçmenlerin yarattığı sorunların giderek daha da büyümesine yol açmakla birlikte bu sorunların gün yüzüne çıkması resmi rakamlara göre 3.5 milyon Suriyelinin Türkiye'ye göç etmesiyle gerçekleşmiştir.

Tarihsel süreçlere bakıldığında, küresel gelişmeler ve özellikle Orta Doğu'daki gelişmelerin göç dalgalarının devam etmesi yahut yeni göç dalgalarının da olabileceğini ihtimal vermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç konusunda istiap hakkını doldurduğu gerçeği de dikkate alınarak, öncelikle bundan sonraki süreçte başta Suriyeliler olmak üzere, mevcut göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerinin sağlanması, bunun teşvikler düzenlemeler yahut farklı olanaklar sağlanması şeklinde geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki göçmen sayısının fazlalığı ve bu göçmenlerin de Türk kültür ve toplum yapısına adapte olma çabasındaki isteksizlikleri, ülke için ciddi toplumsal sorunları beraberinde getirmektedir. Bunun önüne geçmek açısından mevcut göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerinin sağlanması elzemdir. İkinci olarak Türkiye'nin ciddi ve uzun dönemli, altı doldurulmuş bir göç politikasına ihtiyacı bulunmaktadır. Sorunlu bölgelerle çevrili bir konum, 1980'li yıllardan beri sürekli farklı devletlerden göç alan Türkiye'yi, ilerde de zor duruma sokma potansiyelini barındırmaktadır. Ancak planlı göç politikaları sayesinde, göçün ulusal ve uluslararası açılardan bir sorun olmasının önüne geçilmesini sağlamalıdır. Üçüncü olarak Türkiye'nin mutlak surette yeni göç dalgalarına engel olması gerekmektedir. Özellikle açık kapı politikalarının uygulanmasının sınırlandırılması, yeni göç dalgalarına karşı gerekli altyapıların sağlanarak ve tampon bölge benzeri imkânlar yaratması, göç hareketi ortaya çıkmışsa bunun belli bir bölgede kontrol altında bulundurulması zaruret arz etmektedir. Dördüncü olarak uluslararası örgütler ve anlaşmalardan aleyhimize yönelik olacak öngörülerde bulunularak, gerekli ikili anlaşmalar ve iç düzenlemelerle, uluslararası hukukun sınırları içerisinde etkisinin azaltılmasını sağlanarak, göçmenlere dair bazı kararları alma ve uygulama konusunda devlet mekanizmalarına inisiyatif yaratılmaya çalışılması gerekmektedir. Beşinci olarak göçmenlerin uyumlaştırma çalışmalarının yürütülmesi ve Türk toplumunun ev sahibi ve saygı gösterilmesi gereken toplumun esas nüvesi olduğunu kanıksatarak uyum süreçlerinin hızlandırılmasının sağlanması gerekmektedir. Son olarak yeni göç dalgalarına sebep olunmaması açısından yürütülecek diplomasiyle, komşularla sorunların çözülmesinin yanı sıra, yeni göç dalgalarının engellenmesine matuf bir tedbirler geliştirilmesi gerekmektedir. Bunların gerçekleştirilmemesi durumunda ise göçmenlerin, daha da derinleşen sorunlarının ilerleyen süreçte daha büyük sorunlar olması kaçınılmaz olacaktır.

Nihai olarak, Türkiye, tarihsel göç gelişiminde Türkiye'nin coğrafi konumundan dolayı cazip olması gerekse transit ülke olarak kullanmak saikiyle Türkiye'ye gelip kalan yabancıların, gelmeye devam etmeye çalışacakları ihtimali Türkiye'nin göç veren ülke olması ihtimalinden çok daha fazladır. Ülke politikalarının da bu doğrultuda geliştirilmesi gerekmektedir.

Göçmenlerin sağlık, eğitim ve ekonomi başta olmak üzere, çok yönlü işlemleri ve sorunları olduğundan hâlihazırda İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Göç İdaresi Başkanlığının yeterli gelmediği, yabancıların nüfus müdürlüğü vb. işlemleri yaparak bazı plan projeler ürettiği görülmektedir. Bu minvalde Göç İdaresi Başkanlığının yetkilerinin geliştirilmesi ve etki alanının artırılması elzemdir. Yabancılarla ilişkin daha etkin olmak ve gerekli bütçenin ayrılması ve ülkenin milli menfaatleri için öncelik ve uyumluluk olmak üzere politikaların geliştirilip yürütülmesi gerekmektedir.

Bu durum, aynı zamanda daha etkin bir kontrol mekanizması sağlayabilecektir. Diğer yandan, olası göç dalgalarına ilişkin gerekli altyapının oluşturularak hazır olunması, gerekli diplomasinin yürütülmesinin sağlanması, geri dönüşlerinin sağlanması yahut belli alanlar oluşturulması şeklindeki gelişmelerin de daha etkin bir kurum tarafından yapılması halinde alınacak sonuçların olumlu olacağı inancı bulunmaktadır.

5. Sonuç

Devletler, tarihleri boyunca gerek iç gerek ise dış gelişmelere bağlı olarak göç alıp verebilmektedirler. Yaşanan doğal afetler, hastalıklar, savaşlar ya da iç çatışmalar ve ekonomik zorluklardan büyük ya da daha az nüfusu içeren göç hareketleriyle karşılaşılabilir. Bununla birlikte anılan etmenleri birkaçının meydana gelmesi ya da şiddetinin üst seviyede olması durumunda göç, bireysel konumdan çıkıp kitlesel hale dönebilmektedir.

Çevresel ya da iç etmenlerden dolayı oluşan göçün, kitlesel hale dönmesinin ülkeler açısından da önemi büyüktür. Ülkedeki olumsuz durumlardan dolayı ortaya çıkan ülkeden göç etme isteği, ülkenin göç veren bir ülke olmasına sebep olduğu gibi, tam tersi durumda, yani güven, istikrar ve ekonomik refah içerisindeki ülkeler de göç alma durumundadır. Göç alan ülkenin ne oranda göç alacağını, coğrafi konumu, zengin bölgelere yakınlığı, kültürel yapı, uluslararası örgütlere üyelik, ulaşım olanakları gibi birçok ve bazen birbiriyle ilişkili bileşenler oluşturmaktadır.

Türkiye, 1923 yılından beri farklı dönemlerde göç alan ve göç veren ülke olma halini yaşamıştır. Buna ek olarak Türkiye'nin göç alan ya da göç veren ülke olma durumu, genellikle dış etmenler yani konjonktürel gelişmeler belirlemiştir. Dönemsel olarak bakıldığında, 1923-1950 yılları arasında, nüfus mübadelesinin de etkisiyle, Türkiye hem göç alan hem de göç veren ülke olma durumundayken, 1950-1980 döneminde bu durumu devam ettirmiştir. Dönem içerisinde belirgin göç hareketleri ise, 1950'li yılların başında Bulgaristan'da baskıya uğrayan Türklerin gelmesi ve 1970'li yıllarda ise karşılıklı anlaşmalar ile Almanya'ya işçi gönderilmesi olarak özetlenebilir. 1980 sonrasında ise Türkiye sınırlı

sayıda göç vermesine rağmen, yoğun göçlerle kapısı çalınan ülke durumundadır. 1980'lerin sonunda Irak'ta Saddam rejiminin baskısı ve ardından Körfez Savaşı vesilesiyle Türkiye göçen büyük kitleler, yine 1980'lerin sonunda Bulgaristan Türklerinin göçü, 1990'larda Balkanlarda ve Kafkasya'da yaşanan çatışmaların yarattığı göçler ve 2011 itibariyle de Arap Baharı sonrası Suriye'de iç savaş çıkmasıyla birlikte yaşanan büyük göç, bu süreci özetlemektedir. Uyguladığı açık kapı politikası ve sistematik bir yerleştirme politikası izlenmemesinden mütevellit de Suriyeliler Türkiye'nin 81 iline yayılmıştır.

Hangi coğrafya ya da devletten gelirse gelsin, göçmenlerin yabancı bir ülkeye adapte olabilmeleri oldukça zor bir süreçtir. Bunun için öncelikli olarak göçmenlerin adapte olmak istemeleri gerekmektedir. Türkiye'ye göç eden yaklaşık 3,5 milyon Suriyelinin Türk kültür ve toplum yapısına adapte olma isteklerinin yeterli düzeyde olmaması ve bakımları ile konaklamaları için ciddi sosyal yardımların sağlanması gerekliliği, Türkiye için ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Türkiye açık kapı politikası uygulaması sebebiyle, kontrolsüz olarak çok büyük sayıda Suriyeliyi ülkesine almasından ötürü adaptasyon şansını da yitirmiştir.

Tarih boyunca Türkiye'nin göç alan ülke olduğu dönemler olmasına rağmen, bu göçmenler sayılarının belirli düzeyde olması, genellikle ciddi derecede sorun yaratmamışlardır. Bununla birlikte Türk sınırları içerisinde Suriyelilerin sayılarının 3,5 milyonu aşmasından ve Suriyelilerin sosyal ya da ekonomik olarak adaptasyonunun sınırlı olmamasından ötürü, ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Sorunun çözümü için geri dönüşün önünü açacak planlamaların yapılmasıyla birlikte, Türkiye'nin mevcut göçmenlerin uyumlaştırma politikalarını hayata geçirebilmesi önemlidir.

6. Yazar katkı beyanı

Çalışmada tüm bölümlerin hazırlanması ve revizyonu aşamalarında Mehmet KURT ve Volkan TATAR eşit katkı sunmuşlardır.

7. Etik kurul onayı ve çıkar çatışması beyanı

Makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

8. Kaynaklar

- [1] Adıgüzel Y. *Göç Sosyolojisi*. 1. baskı, Ankara, Türkiye, Nobel Yayıncılık, 2016.
- [2] Aydın ÖF. Türkiye'de göçmen kaçakçılığı suçu ile mücadelede yasal düzenlemelerin rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye, 2015.
- [3] Aydın D. Kitlesel göç hareketlerinin uluslararası koruma rejimine etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler ve geçici koruma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye 2017.
- [4] Çakı A. Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman, Türkiye, 2018.
- [5] Aktel M, Kaygısız Ü. "Türkiye'de göç yönetimi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604, 2018.
- [6] İskan Kanunu. 2733 sayılı Resmi Gazete, 1934 (18.07.2023).
- [7] Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 26062 sayılı Resmi Gazete, 2006 (20.07.2023).
- [8] T.C. Büyük Millet Meclisi. "Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125)". https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf (20.07.2023).
- [9] Buz S. "Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu". *TBB Dergisi*, 76, 120-130, 2008.
- [10] T.C. İçişleri Bakanlığı. "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik". <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf> (19.07.2023).
- [11] UNHCR. "BMMYK Görev Beyanı". <https://www.unhcr.org/tr/bmmyk-gorev-beyani> (25.07.2023).
- [12] Şimşek D. "Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392, 2018.
- [13] T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü". <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf> (19.07.2023).
- [14] Suriyeli Sığınmacılara Yardım Kampanyası. 28510 sayılı Resmi Gazete, 2012 (19.07.2023).
- [15] T.C. İçişleri Bakanlığı. "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu". <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> (20.07.2023).

- [16] MEB. “Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik: Özel Eğitim Kılavuz Kitabı”. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/07143429_ozel_egitim_hizmetleri_kilavuzu.pdf (20.07.2023).
- [17] Saklan E, Karakütük K. “Türkiye’deki Suriyeli Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 51-76, 2021.
- [18] Kültür ve Turizm Bakanlığma, Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelikin Vekâlet Etmesine Dair Tezker. 25214 sayılı Resmi Gazete, 1934 (26.07.2023).
- [19] Göç İdaresi. “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler”. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf (21.07.2023).
- [20] Şimşek D. “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392, 2018.
- [21] İnceliler N. 1923 yılından bugüne Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve sosyal- ekonomik etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2019.
- [22] Bozbeyoğlu E. “Mülteciler ve insan hakları”. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80, 2015.
- [23] T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Yunanistan'daki Türk Varlığı”. <https://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa> (12.10.2023).
- [24] Özyurt Ulutaş S, Yavuz R. “Bulgaristan'da Komünist Rejim Sonrası Türklere Yönelik Propaganda ve Algı Çalışmalarına Örnekler”. *Selçuk İletişim*, 13(2), 920-941, 2020.
- [25] Önür N. “Kentleşme Sürecinde 1951 ve 1968-1978 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Aile Yapılarında Meydana Gelen Değişmeler”. *Sosyoloji Dergisi*, (2), 169-183, 1990.
- [26] Taşğın A. *Son Süryani Göçü, Süryaniler ve Süryanilik*. Ankara, Türkiye, Orient Yayınları, 2005.
- [27] Abadan Unat N. *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 1. baskı. İstanbul, Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- [28] İçduygu A, Erder S, Gençkaya FÖ. *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. 1. baskı. İstanbul, Türkiye, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 2014.
- [29] Bucaklıoğlu U. Yasadışı göç ve mülteci sorununun, Türkiye'nin AB İle uyum sürecine muhtemel etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2019.
- [30] Demirhan Y, Aslan S. “Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62, 2015.
- [31] Yalçın C. *Göç Sosyolojisi*. Ankara, Türkiye, Anı Yayıncılık, 2004.
- [32] Göç İdaresi. “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (21.07.2023).
- [33] Çayan O. Uluslararası işgücü göçü ve işsizlik üzerine etkisi: 2009-2015 yılları arası Türkiye incelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye, 2018.
- [34] Çelik E. Suriyeli sığınmacıların istihdamı ve emek piyasasına etkileri: Şanlıurfa örneği. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, Türkiye, 2019.
- [35] Erkan HS. *Immigration and Economic Development: The Turkish Case*. Editörler: Bayındır Goularas G, Turkan İpek İZ. International Migration in the 21st Century: Problems and Solutions, 145-158. Newcastle, İngiltere, Cambridge Scholars Publishing, 2018.
- [36] TÜİK. “Uluslararası Göç İstatistikleri, 2022”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2022-49457> (30.07.2023).